

DE ILLEGALE COMMUNISTISCHE PERS IN GRONINGEN, 1940-1941

anneke limberger

Anneke Limberger is doctoraalstudente economische en sociale geschiedenis aan de Rijksuniversiteit van Groningen.

In het najaar van 1980 werd in Groningen het initiatief genomen om een geschiedenis-werkgroep op te richten. Deze IPSO-werkgroep werd opgericht met het doel onderzoek te doen naar de geschiedenis van de arbeidersbeweging in Groningen en in het bijzonder daarbij naar de communistische arbeidersbeweging. (1) Dit in aansluiting op de groeiende belangstelling - zowel binnen als buiten de CPN - voor deze geschiedenis.

Centraal in dit onderzoek staat de strijd tegen het fascisme in de jaren 1933-1941 in Groningen, zowel in de stad als in de provincie. Het onderzoeksgebied van de groep heeft een aantal aspecten. Het omvat ondermeer de opvang van en de hulpverlening aan Duitse vluchtelingen en emigranten, de steun aan het anti-fascistisch verzet in Duitsland na het aan de macht komen van Hitler, de strijd tegen het dreigend oorlogsgevaar in Nederland aan het eind van de jaren dertig en het communistisch verzet na de Duitse bezetting in mei 1940.

De provincie Groningen speelde in dit alles een belangrijke rol. Veel vluchtelingen kwamen immers via de Groninger grens met Duitsland naar Nederland. Ook bestonden er in Groningen diverse contacten met het Duitse verzet. Zo werden in het Nederlandse grensgebied voor het Duitse verzet pamfletten e.d. gestencild.

Al snel werd duidelijk dat veel schriftelijk materiaal over de specifieke situatie in Groningen - mede als gevolg van veiligheidsredenen - niet bewaard is gebleven. Bovendien zijn veel zaken nooit op schrift gesteld vanwege het illegale karakter van het emigrantenwerk voor de oorlog. Het houden van interviews met personen, zowel niet-communisten als communisten, die deze jaren actief hebben meegemaakt, vormen zodoende de belangrijkste bron van informatie. Deze manier van onderzoek, 'oral history', is erg tijdrovend, vooral omdat is gebleken dat over dit onderwerp nog weinig bekend is. De groep verwacht echter haar onderzoek met betrekking tot de emigrantenhulp in de zomer van 1983 af te ronden en de resultaten daarvan te publiceren.

Als een soort tussentijds onderzoeksresultaat zijn nu, voorzien van een inleiding in de vorm van de eerste illegale communistische krant in het Noorden, het *Noorderlicht*, uitgegeven. (2)

In dit onlangs uitgegeven onderzoeksverslag geeft de groep aan, dat de illegale communistische krant voor de noordelijke provincies in de stad Groningen werd gemaakt. De voorbereidingen voor de publikatie werden in de zomermaanden van 1940 in overleg met de landelijke leiding van de CPN getroffen. Ook werd duidelijk dat de landelijke illegale leiding zorgde voor de kopij, want alle artikelen in het *Noorderlicht* kwamen ook voor in edities van de illegale *Waarheid* elders in het land.

Het eerste nummer van het *Noorderlicht* verscheen, volgens de werkgroep in het najaar van 1940. Zij heeft echter het eerste nummer van het *Noorderlicht* (nog) niet kunnen achterhalen. In deze facsimile-uitgave is derhalve het eerste nummer van de *Waarheid* van 23 november 1943 opgenomen. Er mag worden verondersteld dat de teksten gelijk zijn geweest.

Veel zaken omtrent het *Noorderlicht* zijn nog niet opgehelderd. Zo is nog niet precies bekend hoe de

productie van de krant precies tot stand kwam, hoe het vervoer was geregeld. Wel zijn o.a. de drie eerste medewerkers aan de krant, de drie vrouwen die de kopij op stencil zetten, bekend.

Wat opvalt is dat in elk nummer van het *Noorderlicht* fel geïnteresserd wordt tegen elke vorm van anti-semitisme en jodenvervolg en dat vanaf het begin mensen werden opgeroepen zich tegen dit anti-semitisme te verzetten. Zo kan men in het eerste nummer lezen:

"Wij kennen reeds de weerzinwekkende anti-joodse maatregelen". "Geen fascisme in Nederland! Geen rassenhaat of anti-semitisme, waarmee de nazi's ons volk willen vergiftigen". (3)

In het vierde nummer van het *Noorderlicht*:

"Duldt geen anti-semitisme. Protesteert! De joden moeten zijn en blijven volle en gelijkberechtigde staatsburgers". (4)

Het vijfde en laatste nummer in deze facsimile-uitgave, gedateerd januari 1941:

"Doch deze jodenvervolgingen richten zich voornamelijk tegen de arbeiders en kleine middenstanders en het is te verwachten dat de nazi's daarbij niet stil zullen staan en hun hele anti-semitische program zullen afwerken, tot aan de joden-pogroms, brandende synagogen en joden-martelkampen toe. Nederlanders sluit de rijen, tegenover deze hoon ons land aangedaan. Stelt tegenover de nazi-praktijken, die steeds dierlijker worden naarmate zij de grond onder hun voeten voelen wegzinken, de solidariteit en eenheid van alle werkers, ongeacht hun afkomst, ras of geloof!" (5)

Het verzet tegen de jodenvervolgingen en het anti-semitisme, tot uiting komend in de Februaristaking van 1941, leidde tot een verscherpte Duitse terreur. Zo vonden in Groningen op of rond 28 februari reeds de eerste arrestaties plaats, in de daaropvolgende maanden werden nog eens tientallen communisten opgepakt. Deze eerste arrestatiegolf was voor de communisten en het illegale werk in Groningen een zware slag. Maar de organisatie werd vernieuwd en het *Noorderlicht* kon blijven verschijnen tot september 1941 toen opnieuw vele arrestaties plaatsvonden. Helaas ontbreken deze nummers van het *Noorderlicht* (tussen het voorjaar van 1941 en september 1941) ondanks veel spoorwerk, nog steeds.

De werkgroep gaat er terecht vanuit dat ruim voor de Duitse bezetting binnen de CPN het besef aanwezig was dat ons land bij een komende oorlog betrokken zou kunnen raken. De partij heeft zich derhalve al lang voor mei 1940 actief ingezet voor de strijd tegen het fascisme. Tegenover het dreigend gevaar van het fascisme was het de CPN die aandrong op de noodzaak van een eenheid van optreden van de arbeidersbewegingen en van alle democratische krachten.

Er mag zeker met belangstelling worden uitgezien naar de uiteindelijke publikaties van de werkgroep, waarin de hierboven beschreven zaken met betrekking tot het emigrantenwerk en het *Noorderlicht* zeker uitvoeriger aan bod zullen komen.

Deze publikatie over de illegale communistische pers in Groningen is via A.M. Limberger Nassaulaan 20 A 9717 CK Groningen te verkrijgen.

noten

1. IPSO, Instituut voor politiek en sociaal onderzoek, het wetenschappelijk bureau van de CPN. In deze werkgroep zitten een aantal mensen die actief deel hebben genomen aan het verzet.
2. IPSO-geschiedenisgroep Groningen: *De illegale communistische pers in Groningen 40/41*. (Groningen, 1982).
3. *De Waarheid*, 23 november 1940, facsimile.
4. *Het Noorderlicht*, januari 1941, facsimile.
5. *Het Noorderlicht*, januari 1941, facsimile.

